

16. ODPOWIEDZIALNOŚĆ WOBEC DRUGIEGO CZŁOWIEKA

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Człowiek żyje w społeczeństwie i jego postawa wobec drugiego człowieka powinna być postawą odpowiedzialności. Istota ludzka realizuje się w pełni poprzez bezinteresowny dar z siebie. Taka postawa względem własnej społeczności buduje lepsze relacje wokół nas. Szczególnie w rodzinie powinna istnieć współpraca, współodpowiedzialność i jedność.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Odpowiedzialność za środowisko społeczne

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształcenie postawy odpowiedzialności wobec innych

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Moja odpowiedzialność za innych wpływa na moją osobowość.
- Czy biorę odpowiedzialność za drugiego człowieka w moich wypowiedziach w mediach społecznościowych?
- Czy potrafię się przeciwstawić złu, które dotyka mojego kolegę/koleżankę?
- Czy moja postawa jest postawą odpowiedzialności i solidarności wobec drugiego człowieka?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Odpowiedzialność jest bezinteresownym służeniem drugiej osobie.
- Im bardziej człowiek realizuje się przez bezinteresowny dar z siebie, tym bardziej staje się wolny; im bardziej poddaje się dążeniom egoistycznym, tym bardziej zniewala siebie i innych.
- Wychowanie indywidualistyczne sprzyja samorealizacji bez pomocy lub kosztem innych ludzi. Konsekwencją tego jest samotność, wyobcowanie, izolacja.

→ ZASADY

- Staram się wychodzić naprzeciw problemom innych ludzi.
- Pomagam, na ile mogę, moim kolegom w ich trudnościach.
- Dzielę się z innymi moimi talentami, umiejętnościami, wiedzą czy dobrami materialnymi.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Właściwa funkcja rodziny spełnia się poprzez współpracę i odpowiedzialność wszystkich jej członków.
- Postawa odpowiedzialności kształtuje osobowość człowieka: uczy pokory, wybaczenia i sprawiedliwości.
- W rodzinie dokonuje się kształtowanie właściwych postaw między pokoleniami.

→ ZASADY

- Od swoich dzieci wymagam odpowiedzialności za dom.
- Sam angażuję się w sprawy i problemy całej rodziny.
- Wspólnie włączamy się w przedsięwzięcia rodzinne tak, aby każdy czuł się za nie odpowiedzialny.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- We wspólnej pracy szkolnej i klasowej konieczne jest wzajemne zaufanie i odpowiedzialność.
- We wspólnym działaniu grupy klasowej tworzy się sieć zależności międzyosobowych.
- Szkoła ma kształcić w swoich wychowankach postawę solidarności i odpowiedzialności za innych.

→ ZASADY

- Inicjuję takie przedsięwzięcia szkolne, w które mogą się włączyć wszyscy uczniowie.
- Na lekcjach stawiam przed uczniami zadania, które wymagają podjęcia wspólnej odpowiedzialności.
- Z wykonanego wspólnie zadania powinno wynikać dobro dla całej grupy uczniowskiej.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Wychowawca może zachęcić uczniów do zaangażowania się w różne formy wolontariatu. Dobrze, gdyby były to działania całej grupy klasowej. Mogą to być korepetycje w szkołach podstawowych dla dzieci z trudnościami w nauce, zajęcia z dziećmi przebywającymi w domach dziecka, pomoc osobom starszym, niepełnosprawnym czy przebywającym w hospicjach.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

W młodości wzrasta poczucie godności każdego człowieka, a także poczucie braterstwa i odpowiedzialności za siebie nawzajem. W ten sposób kształtuje się dojrzała i odpowiedzialna osobowość. Taka postawa warunkuje wzajemny dialog i zaufanie młodości, rodziców i wychowawców. Społeczeństwo, w którym poszczególni jej członkowie czują się za siebie odpowiedzialni i wobec siebie solidarni, jest społeczeństwem zintegrowanym, silnym duchowo, mającym przyszłość w szybko zmieniającym się świecie.

1.10. ZAGROŻENIA

Pojawia się niezdrowa rywalizacja pomiędzy rówieśnikami, a także obawa i strach przed innym człowiekiem, który nie jest postrzegany jako ktoś życzliwy, z którym można działać na rzecz dobra wspólnego, ale jako wróg, rywal. Wśród młodości mogą pojawić się również postawy egoistyczne. Wówczas człowieka nie traktuje się jako podmiot, lecz przedmiot w dążeniu do własnego sukcesu.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

DŻUMA

” W chwilę potem Rambert i Rieux usiedli z tyłu w samochodzie doktora. Prowadził Tarrou.

– Nie ma już benzyny – powiedział Tarrou, ruszając z miejsca. – Jutro pójdziemy pieszo.

– Doktorze – powiedział Rambert – nie wyjeżdżam i chcę zostać z wami.

Tarrou nie poruszył się. Prowadził dalej. Rieux jak gdyby nie mógł wynurzyć się ze swego zmęczenia.

– A ona? – zapytał głuchym głosem.

Rambert powiedział, że się nad tym zastanawiał, że nadał wierz w to, w co wierzył, ale byłoby mu wstyd, gdyby wyjechał. Przeszkodziłoby mu to kochać kobietę, którą zostawił. Ale Rieux wyprostował się i rzekł pewnym głosem, że to głupie i że nie ma wstydu w wyborze szczęścia.

– Tak – powiedział Rambert – ale może być wstyd, że człowiek jest sam tylko szczęśliwy.

Tarrou, który dotychczas milczał, zauważył, nie odwracając głowy, że jeśli Rambert chce dzielić nieszczęście ludzi, nie będzie miał nigdy czasu na szczęście. Trzeba wybierać.

– Nie chodzi o to – powiedział Rambert. – Zawsze myślałem, że jestem obcy w tym mieście i że nie mam tu z wami nic wspólnego. Ale teraz, kiedy zoba-

czyłem to, co zobaczyłem, wiem, że jestem stąd, czy chcę tego, czy nie chcę. Ta sprawa dotyczy nas wszystkich. Nikt nie odpowiedział i Rambert zdawał się zniecierpliwiony.

– Wiecie o tym zresztą dobrze! W przeciwnym razie co robiliście w tym szpitalu? Czy dokonaliście więc wyboru i wyrzekliście się szczęścia?

↑ A. Camus, *Dżuma*, tłum. J. Guze, wyd. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020, s. 129-131.

CI WSZYSCY LUDZIE

*Ci wszyscy ludzie, którzy poszli precz
Z naszego życia,
Z naszego życia,
To także nasza rzecz, nie tylko ich to rzecz,
To stawka winy nie do przebicia.
Ci wszyscy ludzie, których kazał minąć
Nasz pośpiech nagły,
Nasz pośpiech nagły
Nieodwracalnie z pamięci naszej giną
I całych światów kształt odchodzi w diabły.*

*Ci wszyscy ludzie, których nie ma już
 (Nas dla nich nie ma też,
 Nas dla nich nie ma)
 Wiedzą, że nawet nie wiemy, gdzie ich grób,
 Że oni dla nas to tylko rozmów temat.*

*Ci wszyscy ludzie, którzy wokół nas
 Zawsze – nie tacy,
 Zawsze – nie tacy,
 Niegodni rozmów i niegodni łask –
 Są, żyją, błędzą, więc nie mają racji.*

*Ci wszyscy ludzie, czyli wszyscy – my
 My pominięci,
 My pochowani,
 Żyjemy, jak pozwalaliśmy żyć
 Niepamiętanym,
 Niewysłuchanym.
 26.5.1989*

↑ J. Kaczmarek, *Ci wszyscy ludzie*, w: tegoż, *Między nami. Wiersze zebrane*, red. M. Nalewski, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2017, s. 477.

KOMENTARZ

Pierwszy z zamieszczonych tekstów jest fragmentem *Dzumu* A. Camusa. Główny bohater – Rambert, będąc w opanowanym przez epidemię dżumu mieście, postanawia go nie opuszczać. Mimo że jest człowiekiem z zewnątrz, gościem, który przypadkowo trafił do zadżumionego Oranu i początkowo bardzo chciał się z niego wydostać, decyduje się w końcu pozostać. Jest to wyraz jego solidarności z cierpiącymi mieszkańcami. Jak sam mówi: to wstyd, jeśli człowiek jest tylko sam szczęśliwy. Szczęście i nieszczęście należy dzielić z drugim człowiekiem. Jego postawa stopniowo dojrzewa i staje się postawą odpowiedzialności i solidarności z innymi.

Drugi fragment dotyczy postawy przeciwnej. Braku uważności na drugiego człowieka, niewysłuchania go i braku współczucia. W pośpiechu, w tłumie mijamy setki, tysiące ludzi, których nie pamiętamy, omijamy, nie chcemy znać. Sami również dla innych stajemy się jedynie niewartymi uwagi przechodniami.

III. NAUCZANIE

3.1. NAUCZANIE FILOZOFICZNE

Wolność¹ jest jednym z najistotniejszych atrybutów wyróżniających człowieka od świata zwierzęcego. W swojej wolności zwraca się on ku innym bytom. Odniesienie siebie ku innym bytom wiąże się z dokonywaniem wolnych wyborów, tworzeniem wartości, które określają jego osobowość. W ten sposób człowiek niejako „tworzy siebie”. Rozpoznane wartości jednocześnie ponaglą wole do odpowiedzi w duchu odpowiedzialności². Rezultatem dojrzałego sumienia i wolności człowieka jest odpowiedzialność za siebie i innych.

3.2. NAUCZANIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Już od najmłodszych lat człowiek, żyjąc w określonym społeczeństwie, ma świadomość, iż jego postawa wobec drugiego człowieka powinna być postawą odpowiedzialności. W procesie wychowawczym uczy się on takich postaw, które budują poczucie przynależności, bezpieczeństwa i odpowiedzialności za drugiego. Dzięki temu tworzy on lepsze środowisko życia dla siebie i innych.

3.3. NAUCZANIE PSYCHOLOGICZNE

Człowiek, który ma poczucie własnej sprawczości i wpływu rozumie, że jego decyzje i czyny pociągają za sobą określone konsekwencje, a zatem niosą ze sobą również odpowiedzialność za drugiego człowieka. Jeśli jego nastawienie do świata jest pozytywne, rodzi się jednocześnie pragnienie bycia z drugim, solidarność z nim, zwłaszcza w sytuacji trudnej. Z drugiej strony, jeśli postawa człowieka jest egoistyczna, tym bardziej staje się on samotny i wyobcowany. Nie potrafi działać na rzecz wspólnego dobra, a jego świat zawęża się do własnego ograniczonego postrzegania.

1 „Wyjaśnienie natury ludzkiej wolności i jej granic pozwala zrozumieć człowieka w jego istotnie ludzkim akcie decyzji, stapiającym w jedno akty rozumu i woli, a więc to wszystko, czym jest poznanie i miłość-chcenie. Tylko w akcie decyzyjnym człowiek wypowiada się w sposób istotnie ludzki”. M.A. Krąpiec, *Wolność*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, [online:] <http://www.ptta.pl/pef/pdf/w/wolnosc.pdf> [dostęp: 7.03.2022].

2 K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, wyd. TN KUL, Lublin 2000, s. 212–213.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Człowiek – stworzony na obraz Boży najpełniej realizuje to podobieństwo w wolności, jaką otrzymał od Stwórcy. Wolność ludzka jest rzeczywista, dlatego też człowiek może i powinien ją wykorzystać dobrze – jako bezinteresowny dar z siebie, nieść dobro innym, być solidarnym i odpowiedzialnym za bliźniego. Odpowiedzialność za drugiego człowieka jest wymogiem prawego sumienia, które jest głosem Boga w ludzkim sercu.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Praktykowanie solidarności wewnątrz każdego społeczeństwa posiada wartość wtedy, gdy jego członkowie uznają się wzajemnie za osoby. Ci, którzy posiadają większe znaczenie, dysponując większymi zasobami dóbr i usług, winni poczuwać się do odpowiedzialności za słabszych i być gotowi do dzielenia z nimi tego, co posiadają. Słabsi ze swej strony, postępując w tym samym duchu solidarności, nie powinni przyjmować postawy czysto biernej lub niszczącej tkankę społeczną, ale dopominając się o swoje słuszne prawa, winni również dawać swój należyty wkład w dobro wspólne. Grupy pośrednie zaś nie powinny egoistycznie popierać własnych interesów, ale szanować interesy innych.

↑ SRS 39.

” W aktualnej sytuacji społeczności świata, w którym istnieje wiele nierówności, a coraz więcej osób jest odrzucanych, pozbawianych podstawowych praw człowieka, zasada dobra wspólnego, jako logiczna i nieunikniona konsekwencja, przekształca się natychmiast w apel o solidarność i opcję preferencyjną na rzecz ubogich. Opcja ta domaga się wyciągnięcia konsekwencji z powszechnego przeznaczenia dóbr ziemi [...], wymaga, by nade wszystko mieć przed oczyma ogromną godność ubogiego w świetle najgłębszych przekonań wiary. Wystarczy obserwować rzeczywistość, aby zrozumieć, że ta opcja jest obecnie podstawowym wymogiem etycznym dla skutecznej realizacji dobra wspólnego.

↑ LS 158.

” Będący w drodze Samarytanin poszedł dalej, nie spodziewając się uznania ani wdzięczności. Poświęcenie się służbie było wielką satysfakcją w obliczu jego Boga i jego życia, a zatem obowiązkiem. Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za tego poranionego, którym jest sam lud i wszystkie narody ziemi. Zatrószamy

się o kruchość każdego mężczyzny, kobiety, dziecka i starca, z tą postawą solidarności i troski, postawą bliskości miłosiernego Samarytanina.

↑ FT 79.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

”Dopełnijcie mojej radości przez to, że będziecie mieli te same dążenia: tę samą miłość i wspólnego ducha, pragnąc tylko jednego, a niczego nie pragnąc dla niewłaściwego współzawodnictwa ani dla próżnej chwały, lecz w pokorze oceniając jedni drugich za wyżej stojących od siebie. Niech każdy ma na oku nie tylko swoje własne sprawy, ale też i drugich. To dążenie niech was ożywia; ono też było w Chrystusie Jezusie.

↑ Flp 2,2-5.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

”Problemy społeczno-gospodarcze mogą być rozwiązywane jedynie za pomocą różnych form solidarności: solidarności biednych, solidarności między bogatymi i biednymi, solidarności pracujących, solidarności między pracodawcami a pracownikami w przedsiębiorstwie, solidarności między narodami i ludami. Solidarność międzynarodowa jest wymaganiem natury moralnej. Od niej jest w pewnym stopniu uzależniony pokój na świecie.

↑ KKK 1941.

V. LITERATURA

Albińska E., *Człowiek w środowisku przyrodniczym i społecznym*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.

Aronson E., *Człowiek istota społeczna*, tłum. J. Radzicki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Augustyn J., *Przewodnik po przyjaźni*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2007.

Bonhoeffer D., *O odpowiedzialności*, tłum. J. Filek, wyd. Znak, Kraków 2001.

Camus A., *Dżuma*, tłum. J. Guze, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020.

Edukacyjna wspólnota na rzecz społeczeństwa dla wszystkich, red. A. Sajdak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.

Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti*, Wydawnictwo M, Kraków 2020.

Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, wyd. Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.

- Jan Paweł II, *Encyklika Sollicitudo rei socialis*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. S. Małysiak, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, s. 319–376.
- Kaczmarek J., *Ci wszyscy ludzie*, w: tegoż, *Między nami. Wiersze zebrane*, red. M. Nalewski, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2017, s. 477.
- Kościelska M., *Sens odpowiedzialności. Perspektywa psychologa klinicznego*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Krąpiec M.A., *Wolność*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, [online:] <http://www.ptta.pl/pef/pdf/w/wolnosc.pdf> [dostęp: 7.03.2022].
- Kwaterna A., Łukasik J.M., Kowal S., *Odpowiedzialność, wspólnotowość, współpraca w szkole. Nauczyciele i rodzice*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2018.
- Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, red. A. Rynio, wyd. Fundacja Servire Veritati. Instytut Edukacji Narodowej, Lublin 2005.
- Vertemate L.D., *Błogosławione braterstwo. Rozważania biblijno-duchowe*, tłum. J. Chapska, wyd. Apostolicum, Ząbki 2004.
- Warzeszek S., *Etyka odpowiedzialności za życie. Studium analityczno-krytyczne bioetycznej myśli Hansa Jonasa*, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2008.
- Wojciszke B., *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, red. T. Styczeń, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, wyd. TN KUL, Lublin 2015.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, wyd. TN KUL, Lublin 2000.